

SEBİL'DE (MERSİN) BAĞ EVİ KÜLTÜRÜ*

THE CULTURE OF VINEYARD HOUSE IN SEBİL (MERSİN)

Ali MEYDAN**
Şenay GÜNGÖR***

Öz

Mersin'in Tarsus ilçesine bağlı bir orman köyü iken, 1972 yılında kasaba statüsü kazanan Sebül, 1990'da Çamlıyayla'ya bağlanmıştır. 1970'li yıllara kadar ekonomisi daha çok orman işçiliği ve hayvansal üretime dayalı olan kasabada, bu yıllardan sonra bitkisel üretim ağırlık kazanmaya başlamıştır.

Engeli bir arazide kurulan ve toplu yerleşme dokusuna sahip Sebül'de bağ-bahçe tarımı arazi şartlarından dolayı yerleşim yerinden uzakta yapılmaktadır. Bu uzaklık bağ evleri olgusunu ortaya çıkarmıştır. Bağ ve bahçelerde çalışmalar yaklaşık Mart ayında başlar ve üretilen ürünün çeşidine ya da bulunulan mekâna göre Kasım ayına kadar sürebilir.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan ve var olan bir durumu ayrıntılarıyla açıklamayı amaçlayan betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Katılımcı gözlem ve sahadan elde edilen veriler konu ile ilgili literatürden taranan verilerle desteklenmiş ve betimsel analiz yaklaşımı ile ortaya konulmuştur.

Araştırmada bağ evlerinin ortaya çıkışı, bağ evi olarak kullanılan meskenlerin özellikleri, kasaba ile bağ evi arasındaki göçler, bağ evlerinde iş bölümü, kışa hazırlık, yetiştirilen ürünler ve bu ürünlerin değerlendirilmesi, günlük hayat gibi özellikler ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Sebül kasabası, bağ evleri, bağcılık, bitkisel üretim

* 4-7 Haziran 2014 tarihleri arasında Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesinde düzenlenen Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi'nde sunulan sözlü bildirinin geliştirilmiş hâlidir.

** Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, alimeydan01@gmail.com

*** Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, senaygungor01@gmail.com

Gönderim Tarihi: 18.09.2015
Kabul Tarihi: 05.10.2015

Abstract

The town of Sebil that became town in 1972 while it had been a forest village affiliated to Tarsus district of Mersin, it was affiliated to Çamlıyayla district in 1990. Whereas the town's economy based more upon woodworking and animal production until 1970s, vegetative production started to gain importance after these years.

The vegetative production started with viticulture depended upon grapes, and then horticulture for fruits such as apple, peach, walnut, plum, etc. started to be popular.

The orchard and vineyard agriculture was has been engaged in away from the residential area due to the field conditions in Sebil that has a collective settlement tapestry. This distance revealed the fact of vineyard houses. Workings in orchards and vineyards start nearly in March and can continue till to November according to the location or the species of the plant.

Descriptive analysis method aiming to explain a current situation through the details which is also one of the qualitative research method was used to reveal the vineyard houses culture appeared as depending upon the hard physical and economic conditions. The data obtained from the participant observations and the field were supported through the data in the literature related to the subjective and were revealed through the descriptive analysis method.

Emergence of vineyard houses, properties of the residences used as the vineyard house, the migrations between the town and vineyard houses, division of labor in vineyard houses, preparation for winter, the grown products, and assessment of these products were analyzed in details in the study.

•

Keywords

Sebil town, vineyard houses, viniculture, vegetative production

•

GİRİŞ

İnsanlar, başlangıcından bu yana doğal ortam ile iki türlü etkileşim halindedir. Bunlardan ilki doğal ortamın insanlara etkisi, ikincisi ise insanların doğal ortamı değiştirme yönünde yaptığı etkidir. Coğrafya, ikili bir karaktere sahiptir. Bunlardan birini insan, diğerini ise çevre oluşturmaktadır. Bu noktada coğrafyacı da insanı, çevrenin bir elemanı olarak ele almasının yanında çevreyi değiştirici yönüyle de değerlendirmektedir (Gümüşçü 2014: 313). Yeryüzündeki canlı ve cansız olaylar arasındaki karşılıklı ilişkiler, yeryüzünde farklı coğrafi mekânların meydana gelmesinde etkili olmaktadır. Coğrafya biliminin amacı da aralarında farklılık ve benzerlikler olan çeşitli coğrafi görünümünün analizini yapmaktır. Dolayısıyla coğrafya bilimi insanların coğrafi yeryüzünü tanıyarak ondan daha iyi yararlanmaları ilkesine dayanmaktadır (Güngördü 2003).

Kültürel ekolojinin konusu olan insanla yer arasındaki ilişki oldukça önemlidir. Beşeri mekânsal çeşitliliklerin açıklanması bir dizi kültürel faktöründe göz önüne alınmasını gerektirir (Tümertekin ve Özgüç 1998: 121). Yeryüzünün her mekân parçası içinde veya yanında yer alan bir saha ünitesine kendi özelliklerini vermekte, adeta bazı özellikleriyle damgalamaktadır. Aynı husus geniş bir saha dâhilinde yayılmış bir ırka, bir dine ve bir kültüre ait halk topluluklarının özellikleri için de geçerlidir. Yani mevkii bir yerin tabii imkanlarını ve bütün kültürel özelliklerini ifade etmektedir (Tanrıkulu 2014: 26).

Kültürün oluşmasında üzerinde yaşanan coğrafi mekânın özellikleri etkilidir. Kültür, insanın doğaya karşı doğayla birlikte varlığını sürdürebilmesi için ürettiği her şeydir. Her kültürel sistem oluşmak ve gelişmek için, kendi yaşama özelliklerine uygun yeterli bir doğal çevreye ihtiyaç duyar. Kültürel sisteme ait hemen her şey bu mekânın içinde ve çevresinde yer alır (Güvenç 2011). Kültür, insanın yetenekleri ve bu yetenekler ölçüsünde mekânla etkileşiminin ancak mekânın özelliklerine uygun olarak ortaya koyduğu maddi ve manevi varlıkların bütünüdür. Hem insanın yetenekleri ve sınırlılıkları hem de mekânın insanın yeteneklerine cevap verebilme düzeyi kültürel coğrafi görünümü oluşturur (Tanrıkulu 2014: 146). Kültürel coğrafi görünümün belki de hiçbir yönü mekân üzerinde kültürün oluşturduğu mimari tarz kadar kolaylıkla görülemez. Maddi kültürel coğrafi görünüme egemen olan yapılar en basitten en gösterişlisine kadar değişik şekillerdedir. Anıtsal yapıların kültürel mirasın önemli bir bölümünü yansıtır, bunların biçimleri, toplumların başarı, estetik, değer ve önceliklerine işaret eder. En mütevazı yapılar bile toplumların kültürleri ve değerleri hakkında bir şeyler anlatır. Kısaca kültürel coğrafi görünüm kültürün aynasıdır (Tümertekin ve Özgüç 1998: 128).

İnsanların yerleşmiş oldukları coğrafi mekân, onların yerleşme özelliklerini, ekonomik etkinliklerini ve günlük yaşamlarını doğrudan etkilemektedir. Farklı coğrafi özelliklere sahip mekânlara yerleşen insanların bir süre sonra coğrafi şartlara uyum sağladıkları ve buna uygun ekonomik uğraşlar geliştirdikleri gözlenebilir. Topografyanın çok çeşitli olduğu ve coğrafi özelliklerin her adımda değiştiği Türkiye kültür-coğrafya ilişkisinin pek çok örneğinin gözlemlendiği bir ülkedir. Ege, İç Anadolu ve Akdeniz sahilleri gibi yerler insanların toplu yerleşim yerleri kurmaları ve buna uygun tarımsal faaliyetler geliştirmelerine imkân sağlarken, Doğu Karadeniz topografyanın ancak dağlık yerleşmeye izin verdiği bir özelliğe sahiptir. Akdeniz ve Karadeniz Bölgelerinin yüksek yerleri bitkisel üretime uygun olmadığından hayvansal üretime dayalı bir kültür ortaya çıkmıştır.

Türkiye kırsal yerleşme şekilleri ve tipleri açısından oldukça zengindir. Geçici yerleşme şekilleri arasında yer alan bağ evleri, adını yetiştirilen ürünün tarımsal faaliyet şeklinden almıştır. Bağ evleri, çok çeşitli parsel büyüklüklerindeki bağ alanlarının en uygun yerlerinde kurulmuş, köylerden uzak, geçici oturlan ve münferit inşa edilmiş yerleşmelerdir. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere bağ evleri, üzüm bağları içerisinde ailelerin bağ alanlarının bakımı ve ürün toplaması amacıyla, özellikle ilkbahar ve yaz aylarında belirli süreyle kaldıkları tek meskenden oluşan geçici yerleşmelerdir (Özdemir vd 2002).

Mersin'in dağlık kesimindeki yerleşmelerde ise yüzyıllardır devam eden hayvansal üretim yerini bitkisel üretime bırakmaya başlarken bağ evi kültürü ortaya çıkmıştır. Bu durum üzerinde göçebe yaşam gelenekleri, engebeli topografya ve yabancı hayvanlarının bağlara zarar vermesini önlemek gibi nedenler etkili olmuştur.

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

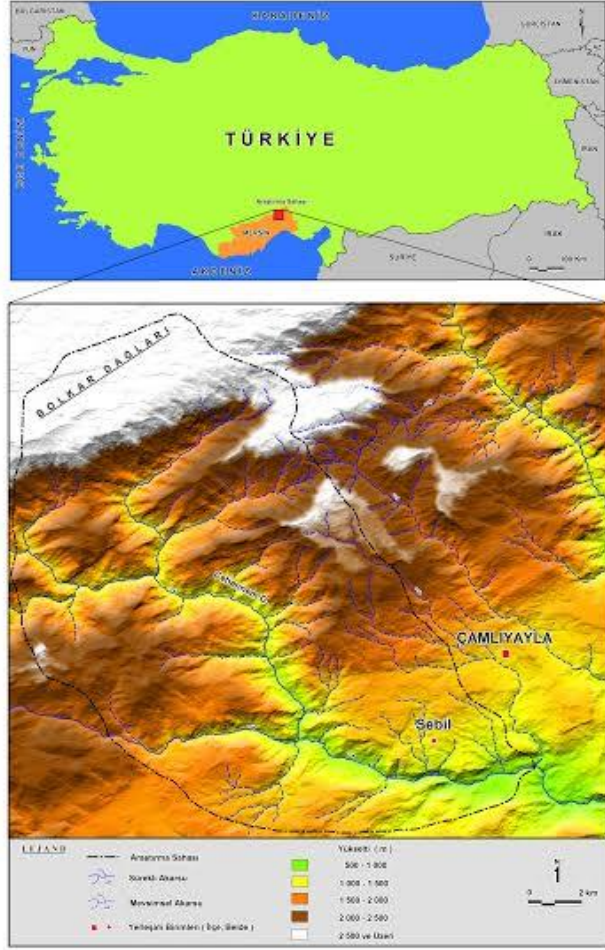
Araştırmada, Sebil'de (Mersin) bağ evi kültürünü ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaçla bağ evlerinin ortaya çıkışı, bağ evi olarak kullanılan meskenlerin özellikleri, kasaba ile bağ evi arasındaki göçler, bağ evlerinde iş bölümü, kışa hazırlık, yetiştirilen ürünler, bu ürünlerin değerlendirilmesi ve günlük hayat gibi özellikler ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Fizikî ve ekonomik şartlara dayalı olarak ortaya çıkan bağ evi kültürünü ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan ve varolan bir durumu ayrıntılarıyla açıklamayı amaçlayan betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. (Altunışık ve diğ. 2001; Yıldırım ve Şimşek 2005).

Katılımcı gözlem ve sahadan elde edilen veriler konu ile ilgili literatürden taranan verilerle desteklenmiştir. Harita Genel Komutanlığı'nın 1/100.000 ölçekli topografya haritasının ilgili paftalarından yararlanarak Mapinfo 9.5 programı ile harita oluşturulmuştur. Oluşturulan harita ve fotoğraflarla metin kısmına görsellik kazandırılmıştır.

SEBİL'İN COĞRAFİ KONUMU ve GENEL ÖZELLİKLERİ

Mersin'in Tarsus ilçesine bağlı bir orman köyü iken, 1972 yılında kasaba statüsü kazanan Sebil, 1990'da Çamlıyayla İlçesine bağlanmıştır (Şekil 1). 1970'li yıllara kadar ekonomisi daha çok orman işçiliği ve hayvansal üretime dayalı olan kasabada, bu yıllardan sonra bitkisel üretim ağırlık kazanmaya başlamıştır. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunuyla 29 Mart 2014 yerel seçimleriyle Çamlıyayla'ya bağlı bir mahalle haline getirilmiştir.

Şekil 1: Çalışma Sahasının Lokasyon Haritası

Çalışma alanı ve yakın çevresi Orta Toroslar'ın güney bölümünde kalmakta olup, Bolkardağ Birliği'nin güney sınırını oluşturmaktadır. Permilen-Alt Tersiyer yaş aralığında çökelen Bolkardağ Birliği, Devoniyen-Üst Kretase arasında sığ neritik ortamda çökelmiş karbonat ve kırıntılı kayalar ile Üst Kretase-Alt Tersiyer arasında kırıntılı kayalar ile temsil edilmektedir (İnan ve Ekingen 2007). Çalışma alanı Üst Miosen aşınım yüzeyi olarak yüksek plato özelliğindedir. Sahanın şekillenmesinde jeolojik yapı ile flüvyal ve tektonik süreçler etkili olmuştur. Tepelik sahalar yaklaşık 1100 m ile 3000 m arasında yükseltilerden oluşur. Temelde mezozoik yaşlı kireç taşlarından oluşan Cehennem dere formasyonu ile en üstte Alt-Orta Miosen yaşlı Karaisalı formasyonundan oluşan sahada karstik

şekillere sıkça rastlanmaktadır.

Düzyayla (Sivas) civarından başlayıp, Kayseri, Çamardı (Niğde), Kamışlı, Pozantı ve Gülek Boğazını takiben Mersin'in kuzeyinden geçerek yaklaşık K60D doğrultusuyla Anamur'a kadar uzanan Orta Anadolu Fay Sistemi, Türkiye'nin en uzun üçüncü doğrultu atımlı fay kuşağını oluşturmaktadır. Orta Anadolu Fay Sisteminin (CAFS) Gülek ile Anamur arasında kalan bölümü Namrun Fay Zonu olarak adlandırılmıştır. Namrun Fay Zonu bölgede K60-80D doğrultularında ve 3-8 km uzunluğunda çok sayıda fay ile temsil edilmektedir. Bunlar sırasıyla; Namrun, Çamarası, Sebil, Cehennemdere, Alaiye, Tepetaş, Meydan ve Çevlik faylarıdır (İnan ve Ekingen 2007). Sebil kasabasının üzerinde kurulduğu saha etrafındaki bu faylar ve Tarsus Çayı'nın kolları tarafından parçalanmıştır. Yaz aylarında yaylacılık faaliyetlerinin yoğunlaştığı sahada kuru tarım alanları ile sebze meyve bahçeleri ve bağ alanları iç içe girmiştir.

Asma gelişme devresi oldukça uzun bir bitkidir. Bu dönemde iklimik faktörler son derece önemlidir. Özellikle sıcaklık, yağış, bağıl nem, rüzgâr ve güneşlenme bitkinin gelişimini yakından etkiler (Kadıoğlu, 2008, 145). Bu bitki kış sıcaklık ortalamalarının 0°C'nin altına indiğı, hatta en düşük sıcaklıkların -20 ile -30°C'ye düşebildiğı sahalarda bile yetiştirilebilmektedir (Doğanay 2013: 135). Sahada Cehennem Dere vadisi boyunca Akdeniz ikliminin etkisi, yerleşmenin yoğunlaştığı 1000-1200 metrelere kadar sokulmaktadır. Yükselti ve engebenin arttığı kuzey kesimlerde kışları soğuk ve kar yağışlı, yazları serin iklim koşulları görülür.

Saha Tarsus Çayı havzasının sınırları içinde kalmaktadır. Sebil kasabasının ana hidrolojik unsuru olan Cehennem Dere, Tarsus Çayı'nı oluşturan iki ana akarsudan biridir. Dere yukarı kesiminde bazı derelerle ve gür kaynaklarla beslenir (Foto 1a). Arazinin karstik olması neticesinde kar suları yeraltı kaynakları olarak yüzeye çıkmakta ve Cehennem Dere'nin de kaynaklarını oluşturmaktadır.

Mevsimlik dereler, karstik kaynaklar ve yer altı suları sahanın diğer hidrolojik unsurlarıdır. Araştırma sahasında su potansiyeli fazla veya az olan birçok kaynağı rastlanılmıştır. Bu kaynaklar, kar erimelerine ve yağışlara bağlı taban suyunun beslenmesi şeklindedirler. Sular, geçirimli kayalardan sızarak bir akiferde toplanan ve eğim doğrultusunda hareket ederek geçirimli (kireçtaşı) ve geçirimsiz (şişt) tabakaların kontak noktalarında yüzeye çıkarlar. Bunların birçoğı, yöre halkı tarafından üzerine bir çeşme yapılarak daha kullanışlı hale getirilmiştir (Foto 1b). Sahada su kaynaklarının yetersiz olduğu yerleşmelerde su ihtiyacı açılan kuyulardan sağlanmaktadır. Yaklaşık 10-15 metre derinliğinde olan kuyular genelde killi veya ofiyolitik kayaların olduğu yerlerde açılmaktadır. Sahada yaşanan yaz kuraklığı nedeniyle basit havuzlar inşa

edilmiştir (Foto 1c). Bu havuzlarda biriken sular kuraklığın arttığı dönemde bağların sulanması için kullanılmaktadır.

Foto 1: *a-Tarsus Çayının Cehennemdere gözesi. b-Karstik kaynaklardan birine yapılmış bir çeşme. c-Yazın bağları sulamak amacıyla yapılmış bir havuz*

Sahada kahverengi orman toprakları ve kireçsiz kahverengi orman toprakları geniş yer tutmaktadır (Foto 2). Asma farklı toprak türlerine uyum yeteneği yüksek olan bir bitki türü olmakla birlikte tınlı ve ya kumlu-tınlı topraklarda yüksek verim alınır (Kadıoğlu 2008). Sebilde dağılış gösteren topraklarda derinlik az ve taşlılık yaygındır. Eğimin ve derinliğin uygun olduğu yerlerde bağlar kurulmuştur.

Foto 2: *Kızılcım ormanlarının hâkim olduğu kahverengi orman topraklı alanlardan bir görünüm*

Araştırma sahası Akdeniz bitki coğrafyası içerisinde kalmaktadır. Akdeniz bölgesinin klimaksı olan Kızılcım ormanları geniş alanlar kaplar. Kızılcım ormanlarıyla birlikte makilik alanlar Cehennem dere vadisi boyunca yer yer görülürken, yüksek kesimlerde Toros Göknarı (*Abies cilicica*), Toros Sediri (*Cedrus libani*) ile Boylu Ardıc (*Juniperus excelsa*) ve Kokulu Ardıçlar (*Juniperus foetidissima*) karışık ormanlar ya da saf ormanlar oluşturmaktadır. Kızılcım ormanlarının ve makiliklerin tahrip edildiği alanlarda bağ ve bahçe tarımı yapılmaktadır (Foto 3).

Foto 3: a- Akdeniz bitki coğrafiyası içinde kalan bölgede Kızılçam ormanlarının tahribiyle açılmış alandaki bir bağ b- Makiliklerin tahribiyle açılmış alandaki bir bağ

Kasabanın geçmişı yaklaşık 400 yıllıktır. İlk yerleşenlerin Çukurova'nın sıcağından yaz aylarını geçirmek için bu bölgeye çıkan ve sahayı sürekli yerleşme sahası haline getiren Yörükler olduğu bilinmektedir. Sonraki yıllarda Girit, Aydın ve Alanya Yörüklerinden gelen ailelerin de katılımıyla nüfus artmıştır. 1972 yılına kadar köy tüzel kişiliğiyle yönetilen Sebil bu tarihte belediye örgütüne kavuşmuştur. 2007 yılında 3252 kişi olan Sebil nüfusu, 2010 yılında 2403 kişiye, 2013 yılında ise 2060 kişiye düşmüştür.

BAğ EVLERİ'NİN FONKSİYONEL ÖZELLİKLERİ

Bağ evleri; çok çeşitli parsel büyüklüklerindeki bağ alanlarının en uygun yerinde kurulmuş, üzümün olgunlaştığı ve kurutulduğu devrede yerleşilen, köylere uzak geçici oturlan ve münferit inşa edilmiş yerleşmelerdir (Kadıoğlu 2010: 101). Anadolu'da bağcılık çok eskilere dayanır. Hatta Hititler devrinde bile bu ekonomik faaliyet sürdürülüyordu. Bunda esas rolü Anadolu'nun iklim özellikleri oynar. Pek çok ürünün yetişmesine uygun olan iklim özellikleri, asmanın yetişmesine de çok uygundur (Doğanay 2013: 135). Dolayısıyla araştırma sahasında bağcılığın gelişmesinde ve bağ evlerinin ortaya çıkmasında, bağ tarımına elverişli iklim özellikleri önemli bir yer tutar. Yaz aylarında yaylacılık faaliyetlerinin yoğunlaştığı sahada kuru tarım alanları ile sebze, meyve bahçeleri ve bağ alanları iç içe girmiştir. Engebeli yüzey şekilleri, karstik arazi yapısı ve yükselti bağcılığı ön plana çıkarmıştır. Ayrıca güneşlenme süresinin kısalığı ve yaz kuraklığı kök sistemi oldukça gelişmiş olan bu tarım ürününün (asma-vitis vinifera) bölgeye uyumunu kolaylaştırmıştır.

Engebeli bir arazide kurulan ve toplu yerleşme dokusuna sahip Sebil'de bağ-bahçe tarımı arazi şartlarından dolayı yerleşim yerinden uzakta yapılmaktadır. Çiftçilerin düzenli olarak bağlara gidip-gelmelerini güçleştiren bu uzaklık bağ evleri olgusunu ortaya çıkarmıştır (Foto 4). Ayrıca bağlarda çalışmalar yaklaşık Mart ayında başlar ve üretilen ürünün çeşidine ya da bulunulan mekâna göre

Kasım ayına kadar sürebilir. Üzümün vejetasyon süresinin oldukça uzun olması, olgunlaşma ve hasat döneminde daha fazla iş gücüne ihtiyaç duyulması, bağların budanması, çapalanması, ilaçlanması, sulanması gibi işlerin uzun zaman alması ve yabancı hayvanlardan bağı koruma ihtiyacı bağ evlerinin yapılmasını zorunlu kılmıştır. Göçebe yaşama uyum sağlamış yöre halkının, hayvansal üretimi bırakıp bitkisel üretime geçmesi de bu durum üzerinde etkili olmuştur.

Foto 4: Cehennemdere yolunda bulunan bağ evleri

Sebil'e yaklaşık 400 yıl önce ilk yerleşenler göçebe yaşama dayalı hayvancılık faaliyetlerini uzun süre sürdürmüşlerdir. Zaman içinde nüfusun artması ve 1940'lı yıllardan sonra orman yollarının yapılmasıyla birlikte orman işçiliği ve bağcılık önemli geçim kaynaklarından olmuştur. Bağcılık faaliyetleri ilk yıllarda yerleşim yerinin hemen yakınında başlamış ve ilerleyen yıllarda sahaya yayılmıştır. Günümüzde Tarsus çayının bir kolu olan Cehennem dere vadisi çevresi ile yörede Güzle, Zevzek, Ahmetfakılı ve Ucarı olarak bilinen bölgelerde geniş bağ alanları bulunmaktadır. Üzüme dayalı bağcılık ile başlayan bitkisel üretim faaliyetleri, daha sonra elma, şeftali, ceviz, erik gibi meyvelere dönük bahçecilik şeklinde gelişmiştir

Mart ayında bağların budanma ve çapalanma döneminde bağ evini sadece öğle yemeği yedikleri (günübirlik) mekân olarak kullanan bağcılar, Nisan ayının sonlarına doğru bağ evine göçerler. Bu aydaki en önemli uğraş sarmalık yaprak toplamak, bağ içindeki yabancı otları ayıklamak ve ilaçlama yapmaktır. Ekim ayının sonlarına doğru üzümlerin kesilmesiyle bağ evinden köye göçülür. Ülkemizin diğer alanlarındaki bağ evlerinde ise göç tarihleri değişiklik göstermektedir. Eğirdir Gölü güneyinde bağlarda ilkbaharın ikinci yarısında başlayan zararlılarla mücadele, budama ve sulama gibi faaliyetler günübirlik Eğirdir'den bağlara gidip, dönmek suretiyle gerçekleştirilmekteydi. Bağlara göç

olayı üzümlere ben düşmesine bağlı olarak genellikle Eylül ayı başlarında yaşlıların belirlediği tarih halka duyurulur, hazırlıklara başlanır ve o gün geldiğinde toplu olarak gerçekleşirdi (Yılmaz 2003: 110). Gediz yöresinde bağlara (güme yerleşmelerine) Mayıs ayı sonlarında göçülmekte, Eylül ayı ortalarından itibaren geriye dönülmektedir (Özav 1995: 179). Alaşehir Çayı vadisinde Haziran ayı başlarında göçülür, Ekim ayı ortalarına kadar yaklaşık 5 ay süreyle oturulmaktadır (Girgin 1991: 153). Artvin yöresinde ise durum daha farklı olup, Şubat ayı başlarında bağlara göç hareketi başlar, 3-4 ay bağlarda kalındıktan sonra Mayıs ayı içerisinde köylere geri dönülmektedir (Ceylan 2001: 59-60). Göç esnasında uzun yıllar kullanılan at, eşek ve katırın yerini günümüzde traktör, pikap ve tak tak gibi motorlu araçlar almıştır (Foto 5).

Foto 5: Günümüzde bağ evlerine ulaşım ve yük taşımada kullanılan, bölgede daha çok tır tır olarak isimlendirilen ulaşım ve yük taşıma aracı tak tak

Sebil'de yaygın olarak yetiştirilen üzüm çeşitleri Göğüzüm, İslahiye Siyahı, Alfons, Red Glop, Pozantı Siyahı ve Yalova İncisi gibi türlerdir. Yeni dikilen asma bölgede barana olarak bilinen yaklaşık 1,5 m boyundaki direklere yürütülür. Barana geçmiş yıllarda daha çok kızılçam, cehri ve katran ardıcı gibi türlerden yapılırken, yakın zamanlarda ise beton direkler olarak imal edilmektedir. Asmayı bir direğe yürütme Türkiye'de birçok yerde görülen bir uygulama iken, Tarsus çevresinde yetiştirilen Tarsus Beyazı gibi üzüm türlerinin üretiminde kullanılan bir yöntem değildir. Kadioğlu (2008) Çal çevresinde yaptığı araştırmada asmanın belli aralıklarla dikilen direkler arasında çekilen tellere doğru yürütüldüğü, böylece güneşlenmenin arttığı, zararlı böceklerin etkisinin azaldığı, toprağı işlemenin ve hasadın kolaylaştığı bulgusuna ulaşmıştır (s. 147).

Bağların belli bir süre içinde yapılması gereken peridoyodik işlemleri vardır. Bu işlemlerin benzerlikleri birçok çalışmayla (Doğanay 1997; İbret 2003; Kadioğlu 2008) ortaya konmuştur. Ancak bağın fonksiyonel durumuna, bölgenin

topografya ve iklim özelliklerine göre kısmi farklılıklar görülebilir. Sebil’de bağların budanması, çapalanması ve üzümün kesilmesi, ilkbahar ve sonbahar aylarına denk geldiği için sabah erken saatlerde başlayıp akşam geç saatlere kadar süren çalışmalar; yaz aylarında sabah ve akşam gibi günün daha serin saatlerinde yapılır (Foto 6). Çalışmalarda bütün aile fertleri görev alır. Çocukların eğitiminin devam ettiği ilkbaharın sonu ve Sonbaharın başında çocuklar ya bağ evinden okula gidip gelir ya da anneleriyle köyde kalarak okulların tatil olmasını veya bağbozumu zamanını beklerler.

Foto 6: Bağın budanması ve budanmış bir bağ

Yetiştirilen ürünlerin büyük kısmı tüccarlara satılırken, bir kısmı kış mevsimi için saklanır. Kışlık tüketim için saklanan üzümün bir kısmı kurutulurken, bir kısmı kurutulmadan taze tüketilmek için askıda bekletilir. Aynı zamanda sıcak yaz günleri, kışlık ihtiyaçlar olan sarmalık yaprak, bulgur, salça, salamura, pekmez, pestil, bandırma vs. yapımı için de uygun zamanlardır (Foto 7). Asma yaprağının geleneksel olarak önemli bir tüketim potansiyeline sahip olması Çal’da da görülmektedir (Kadioğlu 2008).

Foto 7: Kışlık ihtiyaçların hazırlanması **a**-Pekmez yapımını. **b**-Bandırma yapımı

Bağcılığın ana unsuru olan üzümün yanı sıra, erik, elma, şeftali, ceviz, kiraz, ayva, kızılıklık yetiştirilir. Bu durum İbret (2003)’ün çalışmasıyla benzerlik gösterir.

Tosya Şehri yakın çevresinde de bağ evlerinin içinde bulunduğu araziye her ne kadar bağlık dense de bu arazinin tamamen bağlarla kaplı olmadığı gr÷lmektedir. Bağlıklarda bağ ve meyve ağaçlarından arta kalan alanlarda da bağ evi halkının g÷nlük ve kışlık ihtiyaçlarına yönelik domates, biber, fasulye gibi çeşitli yazlık sebzeler yetiştirilmektedir (s. 12). Sebil'de bağcılık yapılmak amacıyla işletilen tarlada ilk olarak domates, patlıcan, biber, fasulye ve kabak gibi r÷nler yetiştirilir. Asmaların by÷mesi ve öz÷m vermeye başlamasıyla bu üretime son verilir. Ancak ihtiyacı karşılamak amacıyla bir miktar sebzeyi de her bağcı yetiştirmektedir. Arpa, buğday, avdar ve yulaf gibi tahul retilimi ise geçimlik düzeyde yapılır. Çalışma sahasında bağcılık ile birlikte sınırlı da olsa hayvancılık faaliyetinden söz etmek mümkündür. Hayvanlar evin alt katlarında ya da eklentilerinde barındırılmaktadır. Bunlar daha çok koyun ve keçi gibi kkbaş hayvanlar, nadiren by÷kbaş hayvanlar ve yk hayvanları da beslenmektedir. Beslenen kkbaş hayvan köye geçilince gene alt ev denilen evin altında ya da eklentilerinde süt ihtiyacını karşılamak amacıyla beslenmeye devam edilir veya kurban bayramında satılır.

Yetiştirilen r÷nler genellikle tüccarlara satılır. Fiyatlarda yıllar arasında dalgalanmalar gözlenir. r÷nlerin bir kısmı g÷nlük ya da kış ihtiyacı için ayrılır. Asmaların ve ağaçların yaprakları; arpa, avdar, yulaf gibi r÷nler hayvan yemi olarak kullanılır.

Bağ Evi Olarak Kullanılan Meskenlerin zellikleri

Yaklaşık 1800 konut bulunan Sebil'de 800 civarında bağ evi mevcuttur. Bağ evlerinin Akkeh ve Zevzek Dibi denilen mevkilerine doğru yayılmasıyla bu konutlar kasabayla i içe geçmiştir.

Bağcıların Nisan-Ekim ayları arasında kullandıkları bu meskenler yaklaşık 1940'lı yıllardan bu yana Sebil'de yer almaktadır. Araştırma sahasında bağ evi olarak kullanılan meskenler farklı bölgelerde farklı isimlerle anılmaktadır. Tosya evresinde Gümele (İbret 2003), Gediz kasabası çevresinde Gme (zav, 1995), Eğirdir Gölü güneyinde Kelif (Yılmaz, 2003) denilen bağ evlerine Amasya evresinde Seyvan adı verilmektedir (Foto 8).

Foto 8: Amasya'da Seyvan adı verilen bağ evi

Türkiye'de mesken özelliklerini belirleyen ana unsurların etkisini (jeoloji, jeomorfoloji, iklim, bitki örtüsü, kültür vs.) saha meskenlerinde de görülmektedir. Kır yerleşmelerindeki meskenlerde kullanılan ağaç, taş ve toprak gibi yapı malzemelerinin önemli bir kısmı doğal çevreden temin edilir. Bu özellik günümüzde azalmakla beraber halen devam etmektedir. Ulaşım olanaklarının sınırlı olması, malzemenin yakın çevreden kısa zamanda kolay ve ucuza temin edilmesi, kırsal kesimdeki halkın doğal çevreye yönelmesine yol açmıştır. Kuşkusuz sosyal faktörler de meskenlerde kullanılan yapı malzemelerini etkilemiştir. Doğal çevrenin meskenler üzerindeki etkisi meskenlerde kullanılan malzemelerden kolayca anlaşılmalıdır (Köse 1997: 164).

Mesken yapımında kullanılan malzemeler, genellikle yakın çevreden temin edilen taş ve ahşaptır. Sahada, kolay işlenebilen ve kolay şekil alabilen kalkerler, en önemli yapı malzemelerinden biridir. Ahşap malzeme olarak Toros Sediri, Toros Göknarı, Kızılcım, Karaçam ve bazen Ardıç gibi ağaçlar kullanılmaktadır. Geleneksel meskenlerde, taş, ahşap ve toprak; çağdaş meskenlerde ise briket, tuğla ve çimento gibi yapı gereçleri kullanılmıştır. Sahada hem tek katlı hem de iki katlı bağ evlerine rastlanmaktadır (Foto 14-16). Genellikle iki katlı olan bağ evlerinin üst katı barınmak için ayrılırken, alt kat tarım araç ve gereçlerinin saklanması için düzenlenmiştir. Bağ evinin üst katına çıkarken dışarıdan taş veya ahşap bir merdiven kullanılır. Üst katın önü giriş ve balkon olarak tasarlanmıştır. Tuvaletler ise ya evin kenarında, ya da biraz dışarıda bulunur. Bununla birlikte son yıllarda yeni yapılan bağ evlerinde tuvaletler evin içinde hemen girişe inşa edilmiştir. İnceleme alanı içindeki bağ evlerinin ağıl ve

odunluk gibi eklentileri bulunmaktadır (Foto 9). Bağ evlerinin yapısı Özdemir (2000)'in Safranbolu'da yaptığı çalışmayla benzerlik göstermektedir. Safranbolu'da yöre insanının birkaç hayvana sahip olması, bu meskenlerde zemin katın bir bölümünün ahır olarak ayrılmasını gerektirmiştir. Ahırın meskenin içinde bulunmasına karşılık samanlıklar meskenlerden uzakta ve harman adı verilen yerin çevresinde yer almaktadır. Ancak Sebil'de samanlıklar da evin altında bulunmaktadır.

Foto 9: Bağ evi eklentileri

Genellikle bağ alanı içerisinde bir havuz yer almaktadır. Bu havuzlarda hem yağmur suları biriktirilmekte ve hem de açılan kanallar vasıtasıyla şebeke suyundan su getirilmektedir. Bu havuzlardan özellikle kuraklığın arttığı dönemde bağ-bahçe alanlarının sulanmasında faydalanılmaktadır.

Kuraklığa bağlı sulama, verim düşüklüğü gibi bağcılık faaliyetlerinde görölen birçok sorun vardır ve bunlar ÷lke bağcılığı açısından ortak sorunlar olarak ele alınabilir. Kadioğlu (2008)'de bağcılığın verim düşüklüğü ve pazarlama olmak üzere halen çözüm bekleyen önemli sorunlarla karşı karşıya olduğunu belirtmiş ve bu nedenle yöre halkının İzmir, Manisa ve Denizli gibi yakın şehirlere göç ettiği sonucuna ulaşmıştır. Aynı sorunların Sebil'de de yaşandığı gözlenmektedir.

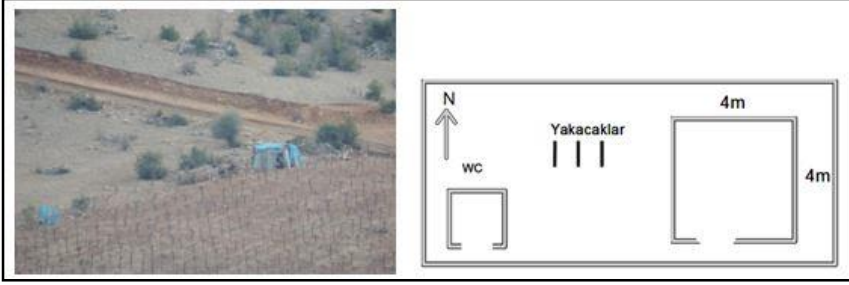
Meskenlerin Gelişim Aşamaları

Çalışma alanında bağ evlerinin farklı gelişim aşamaları görölmektedir. İlk aşaması çadırlar olan bağ evleri, bağın gelişmesi ve bağcının ekonomik gücüyle de ilişkili olarak farklılaşmaktadır.

Birinci aşama: Yeni açılan ya da tahıl tarımı yapılırken bağ haline getirilen bir tarlada öncelikle temel ihtiyaçları karşılayacak şekilde bir çadır inşa edilmektedir (Foto 10, şekil 2). Çadır meskenler genellikle gün içinde bağda çalışılırken kullanılmakta ve çalışma bittikten sonra daimi yerleşmeye geri

dönülmektedir.

Foto 10: Bağ evlerinin ilk aşaması olan bağ içindeki bir çadır

Şekil 2: Bağ evlerinin ilk aşaması olan çadır planı

İkinci Aşama: Bu aşamada daha çok eşyaların konulduğu ve arada bir kalınan bir çardak inşa edilir (Foto 11, Şekil 3). Çardaklar kolay ve ucuz elde edilen malzemelerden yapılmaktadır. Bazı çardaklarda ahşap, çinko, sac ve atermit gibi malzemelerden sadece biri kullanılırken bazılarında bu malzemeler birlikte kullanılmaktadır.

Foto 11: Bağ evlerinin ikinci aşaması olan çardak

Şekil 3: Bağ evlerinin ikinci aşaması olan bir çardak planı

Üçüncü Aşama: Bu safhada bağ evleri direkler üzerine yapılır. Alt kısım eşya koymak ya da öğle yemekleri ve dinlenmek için kullanılabilir (Foto 12, Şekil 4). Bu aşamada yılın belli dönemlerinde bağ evinde ailece kalınmaktadır.

Foto 12: Bağ evlerinin üçüncü aşamasından bir görünüm

Şekil 4: Üçüncü aşamadaki bağ evi planı

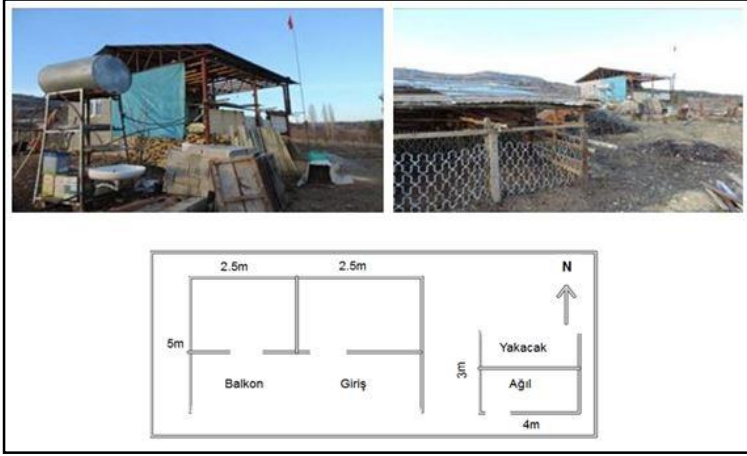
Dördüncü Aşama: Bu tür bağ evleri genellikle iki katlıdır. (Foto 13, Şekil 5). Eklentilerin ve fonksiyon alanlarının artmasıyla birlikte hayvanlar da bağ evine getirilmektedir.

Foto 13: Bağ evlerinin dördüncü aşamasından bir görünüm

Şekil 5: Dördüncü aşamadaki bağ evi planı

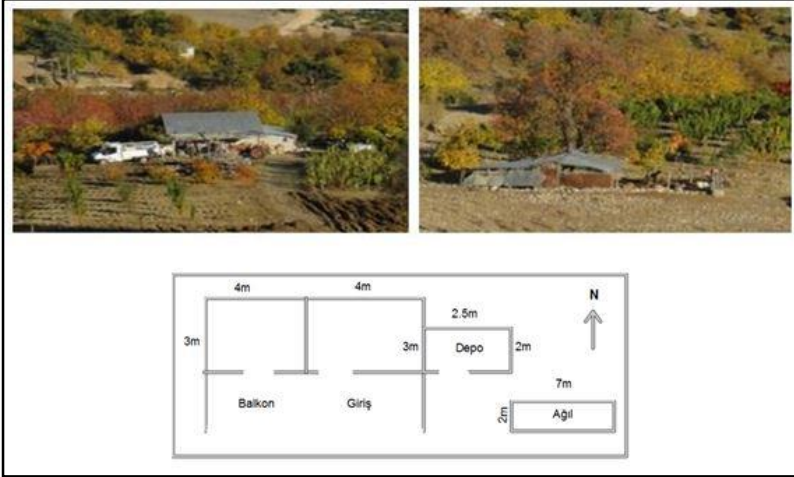
Beşinci Aşama: Bu aşamada daha kaliteli yapı malzemeleri kullanılmaya başlanır ve eklentiler çeşitlenir (Foto 14, Şekil 6). Bu safhadaki bir bağ evi yapılırken ekonomik güç, bağda geçirilen süre, bağın büyüklüğü ve yetiştirilen ürünlerin çeşitliliği etkili olmaktadır.

Foto 14: Bağ evlerinin beşinci aşamasından bir görünüm

Şekil 6: Beşinci aşamadaki bir bağ evi planı

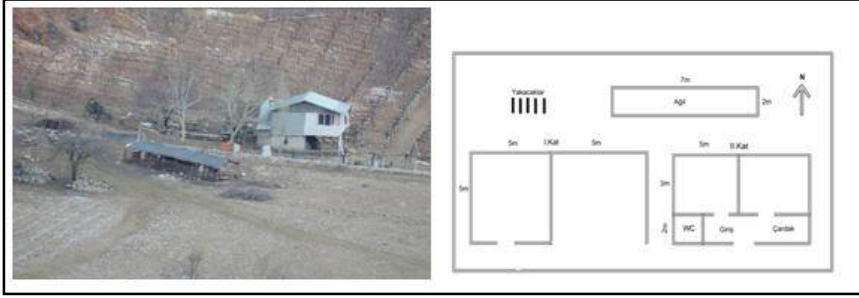
Altıncı Aşama: Bu safhada daha büyük ve fonksiyonel bağ evleri inşa edilmektedir. Bununla birlikte eklentiler artmış ve bağcılık faaliyetlerine hayvansal üretim de dahil olmuştur (Foto 15, Şekil 7).

Foto 15: Bağ evlerinin altıncı aşamasından bir görünüm

Şekil 7: Altıncı aşamadaki bağ evi planı

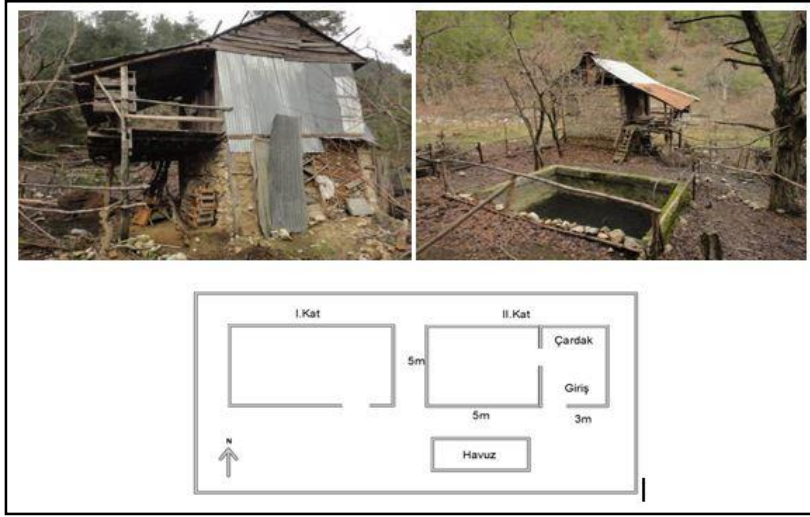
Yedinci Aşama: Bu aşamada inşa edilen bağ evleri, asıl yerleşim yerindeki evlerden farklıdır (Foto 16, Şekil 8). Modern yapı gereçlerinin kullanıldığı, betonarme bağ evlerinin planı, kat ve oda sayıları sosyo-ekonomik şartlarla yakından ilgilidir.

Foto 16: Çalışma sahasında görülen en gelişmiş bağ evi örneğinden bir görünüm

Şekil 8: Sebil'de yer alan en gelişmiş bağ evi örneğinin planı

Ayrıca sahada yaklaşık 30-40 yıl önce inşa edilen ve hala kullanılan bazı bağ evleri de gelişmiş bağ evlerine örnektir (Foto 17, Şekil 9). Günümüzde modern yapı gereçlerinin gelişmesiyle bu tür bağ evleri inşa edilmemektedir.

Foto 17: Yaklaşık 30-40 yıl önce inşa edilmiş ve döneminin en gelişmiş bağ evlerine örnek teşkil eden yapıdan bir görünüm

Şekil 9: Yaklaşık 30-40 yıl önce inşa edilmiş ve döneminin en gelişmiş bağ evlerine örnek teşkil eden mesken planı

SONUÇ ve ÖNERİLER

Arazi yapısının engebeli olması, bağ bahçe tarımı yapılacak arazinin azlığı ve toplu yerleşme dokusuna sahip olması, iklimin ve toprak yapısının yeterince elverişli olmaması gibi şartlardan dolayı, bağcılığın yerleşim yerinden uzakta yapılması Sebil'de bağ evi kùltürünü ortaya çıkarmıştır. Yapılan çeşitli bilimsel

çalışmalar (Özey 1991, Girgin 1991, Özav 1995, Ceylan 2001, Ünal 2003, Yılmaz 2003, Kadioğlu 2008) Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinde bu kültürün değişik şekillerde kendini gösterdiğini ortaya koymuştur. Yapı ve fonksiyon açısından birbirine benzeyen bağ evleri farklı bölgelerde farklı isimlendirilmişlerdir. Tosya çevresinde Gümele (İbret 2003), Gediz kasabası çevresinde Güme (Özav, 1995), Eğirdir Gölü güneyinde Kelif (Yılmaz, 2003) denilen bağ evlerine Amasya çevresinde Seyvan adı verilmektedir.

Ceylan (2003) Dibek – Çomaklı Dağı çevresinin doğal ortam özellikleri ve dam yerleşmelerine etkilerini incelediği araştırmasında dam yerleşmelerinin kuruluşu, gelişmesi ve fonksiyonel özellikleri bakımından topografyanın da büyük ölçüde belirleyici bir rolü olduğunu belirtmiştir. İnceleme sahasının doğal ortamında çoğunlukla beşeri etkilerinin sonucunda önemli değişiklikler ortaya çıkmıştır. Bunların başında hayvan otlatma, tarla açma, yangın ve yakacak temini gibi nedenlerle doğal bitki örtüsünün tahrip edilmesi gelmektedir. Genellikle meşelerden oluşan ormanların tahribiyle çalılar, bunların tahribiyle de meralar ortaya çıkmıştır. Tarım ürünlerine olan ihtiyaç ve hayvancılık gelirinin yeterli olmaması gibi nedenlerle meraların elverişli kesimleri zamanla tarlalara dönüşmüştür (s. 162-163). Altaş, Gök ve Doğanay (2006)'ın araştırmalarında bağ evlerinde çadırların yerini yavaş yavaş ahşap, taş, kerpiç, tuğla ve betonarme meskenlerin almaya başladığı ifade edilmiştir. Ekonomik imkânların artması ve ulaşımın daha elverişli hale gelmesiyle çimento, tuğla vb. çağdaş yapı malzemesi inşaatlarda kullanılmaya başlamıştır. Böylece fiziki coğrafya şartlarının etkisi giderek azalmıştır (s. 72). Işık (1992)'de meskenlerin gerek yapı malzemesi gerekse plan ve işlevlerinde çevre koşullarının önemini koruduğu gözlenir. Gediz kasabası çevresinde bulunan güme yerleşmelerinin Sebil'deki bağ evleri ile yapı ve kullanım özellikleri bakımından birbirine yakın olduğu görülmektedir (Özav, 1995). Sebil bağ evlerinin gelişim özellikleri, kullanım amaçları ve fonksiyonları Türkiye'nin farklı yerlerinde görülen ve farklı isimler verilen bağ evleri ile benzerlik göstermektedir.

Sebil'de bağ evleri ve bağcılıkla ilgili sorunlar genellikle aşağıdaki gibidir:

- İlbaharda ve sonbaharda zaman zaman etkili olan dolu yağışı ve soğuk hava verim düşüklüğü veya hiç ürün alınamaması gibi durumlara yol açmaktadır.
- Engabeli arazi ve ortalama 1000 m. yükselti Sebil'de tür tercihinin kısıtlarken verimin de düşük olmasına sebep olmaktadır.
- Arazinin engabeli ve yüksek olması erozyonun olumsuz etkisini ve toprağın verimsizliğini beraberinde getirmektedir.
- Türkiye'de 20 yıl önce varlığı saptanan Filoksera zararlısı Sebil'de de

bağlara büyük zararlar vermiş ve pek çok bağın tamamen kurumasına yol açmıştır.

- Yağış düzensizliğinden ve karstik yapıdan dolayı kuraklık ve yeterince sulama yapılamaması büyük problemdir.

- Zaman zaman önemli girişimler olsa da sürdürülebilirlik sağlanamadığından kooperatifleşme sorunu çözümlenememiştir.

- Miras yoluyla arazilerin küçülmektedir.
- Yeni inşa edilenler ya da merkeze yakın olanlar dışındaki bağ evlerinde elektrik bağlantısı yoktur.

Bunun için;

- Sürekliliği olan kooperatiflerin kurulması
- Sulama için havuzların geliştirilmesi ve damlama sulamaya geçilmesi
- Arazi toplulaştırmasının uygulanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ALTAŞ, Namık Tanfer, GÖK, Yaşar ve DOĞANAY, Serkan (2006), "Domaniç'te Kır Meskenleri", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 11 (16): 63-88.
- ALTUNIŞIK, Remzi, COŞKUN, Recai, BAYRAKTAROĞLU, Serkan ve YILDIRIM, Engin (2001), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Adapazarı: Sakarya Kitabevi.
- CEYLAN, Mehmet Akif (2003). "Dibek-Çomaklı Dağı (Manisa) Çevresinin Doğal Ortam Özellikleri ve Dam Yerleşmelerine Etkileri", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 8 (10): 133-169.
- CEYLAN, Salih (2001), "Artvin Yöresinde Geçici Yerleşmelerden Olan Bağevlerinin Üç Farklı Örneği: Bağevi, Üzüm Ambarı ve Koğlar", *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2: 52-70.
- DOĞANAY, Hayati (1997), *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, İstanbul: MEB Yayınları.
- DOĞANAY, Hayati ve ÇAVUŞ, Ahmet (2013), *Türkiye Ekonomik Coğrafyası*, Ankara: Pegem Akademi.
- GİRGİN, Mustafa (1991), "Alaşehir Vadisinde Bağevleri", *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2: 150-165.
- GÜMÜŞÇÜ, Osman (2014), *Tarihi Coğrafya*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- GÜNGÖRDÜ, Ersin (2003), *Türkiye'nin Turizm Coğrafyası*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- GÜVENÇ, Bozkurt (1994), *İnsan ve Kültür*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İŞİK, Şevket (1992), "Ezine-Bayramiç Çevresinde Kır Mezkenleri", *Ege Coğrafya Dergisi*, 6: 101-116.
- İBRET, B. Ünal (2003), "Tosya Şehri ve Yakın Çevresinde Gümele Yerleşmeleri", *Türk Coğrafya Dergisi*, 41: 1-22.
- İNAN, Selim ve EKİNGEN, Serkan (2007), "Namrun Fay Zonu'nun Jeolojik – Morfotektonik Özellikleri: Orta Anadolu Fay Sistemi'nin Güneybatı Bölümü (Orta Toroslar – Türkiye)", *Yerbilimleri, Hacettepe Üniversitesi Yerbilimleri Uygulama ve Araştırma Merkezi Dergisi*, 28 (3): 147-158.
- KADIOĞLU, Yahya (2008), "Çal'da (Denizli) Bağcılığın Coğrafi Analizi", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13 (20): 141-161.
- KADIOĞLU, Yahya (2010), "Türkiye'de Fonksiyonel Özelliğini Kaybetmiş Geçici Yerleşmelere Bir Örnek: Tavas Bağ Evleri", *Marmara Coğrafya Dergisi*, 20: 98-114.
- KÖSE, Abdullah (1997), *İvrindi ve Çevresinin Coğrafi Etüdü*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 837, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları No:76, Araştırmalar Serisi No: 17.
- ÖZAV, Lütfi (1995), "Eski Gediz Kasabası Çevresinde Gümele Yerleşmeleri", *Türk Coğrafya Kurumu Dergisi*, 30: 173 - 189.
- ÖZAV, Lütfi (2002), "Sivaslı ve Çevresinde Kır Konutları", *Afyonkocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler*, 4 (2): 31-42.
- ÖZDEMİR, Ünal (2000), "Safranbolu'da Köy Meskenleri", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 6 (4): 159-171.
- ÖZDEMİR, Ünal, Güner, İbrahim ve Kopar, İbrahim (2002), "Safranbolu Platosunda Geçici Kır Yerleşmeleri", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 7 (7): 133-152.
- ÖZEY, Ramazan (1991), "Bozdoğan ve Çevresinde Bahçe Evleri", *Türk Dünyası*

Araştırmaları Dergisi, 71: 121-143.

TANRIKULU, Murat (2014), *Coğrafya ve Kùltür*, Ankara: Edge Akademi Yayınları.

TÜMERTEKİN, Erol ve ÖZGÜÇ, Nazmiye (2011), *Beşeri Coğrafya (İnsan-Kùltür-Mekan)*, İstanbul: Çantay Kitabevi.

YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan (2005) *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

YILMAZ, Osman (2003), "Eğirdir Gölü Güneyinde Fonksiyon Deęiřtiren Yerleşmelere Bir Örnekle Kelifler", *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakùltesi Dergisi*, 4 (6): 106-119.

www.tuik.gov.tr